

Illés Albert élettörténete

Visszaemlékezés (részlet)

Magyarországra 1941. május 26-án jöttünk ki. Messziről, Bukovinából jöttünk. Délvidék lett nekünk a letelepítési helyünk. Úgy volt, hogy Kenderesre, a Horthy Miklós birtokára leszünk elhelyezve, de mégsem oda lettünk telepítve, hanem Bácskába, Délvidékre. Kosnál jöttünk át a határon, egy nagy barakkban fogadtak minket. Olyan tizennégyezer fő lehetett a székelység.

Nem tudtuk előre, hogyan alakul sorsunk, nem tudtuk, hová jövünk, mi vár ránk. Folyt a háború. Németh Kálmán, a józseffalvi plébános járta ki, hogy mi székelyek áttelepülünk Magyarországra. Azért tettek minket Bácskába, mert 1940-ben Délvidék visszakerült Magyarországhoz (ez régen a Ferencz Jóska-csatornán túlig magyar volt). Bácskában egy Hadikórs nevű faluban laktunk, ami szerbül Misticsevo. A székelység nevezte el Hadikórsnek, de sok más faluba is telepedett le székely család: Hadiktelke, Horthyvára, Hadikliget, meg a többi. A szerbeket onnan kiebrudalták, s az ő házaikat kaptuk meg. Ki kellett, hogy menjenek a tanyákra, a helyükre mi költöztünk. Egy lakást kaptunk: szoba-konyha, meg a telek. Ahhoz négy hold föld tartozott. Azért adtak négy hold földet, mert a feleségem terhes volt, és a gyerek után is kaptunk. Mindenkinek annyit járt, amekkora családja volt, így a feleségem egyik nővére tizenöt holdat kapott, mert nagy volt a család.

Mi ott egy öreglegénynek megengedtük, hogy nálunk lakjon. Jozsónak hívták, a füstölőkonyhában lakott. Azt csinálta, hogy a verebeket összefogdosta, például az istálló szalmatetejéről, azokat megpucolta, mint a csirkét, tepsiben megsütötte. Megkínált vele, én is megkóstoltam. Amúgy rendes ember volt.

Mi vagyonszállítók voltunk: kint Hadikfalván volt vagyonunk, amit ott kellett hagyni, cserében Bácskában kaptunk vagyont. Elhozhattuk a sok bútort, amit a feleségem kapott hozományba, meg minden mozdíthatót nagy ládába rakhattunk. Vasúton hoztuk Hadikfalváról Bajmókig, mert itt volt vasút. A földet, jószágot, házat ott kellett hagynunk, az mind a románoké lett. Ezekből nem volt szabad semmit eladnunk, itt Magyarországon kellett bevallani a kint maradt vagyonunkat, mint egy végrendeletet.

Átjövetelkor lemondunk a román állampolgárságunkról. Szegeden tettük le az esküt. Mikor átvettük a magyar honpolgárságot, akkor nemzetiszínű zászlót kaptunk. A fényképes hazatérő levelet is átadták.

A Bukovinából áttelepült papokat kétközségenként osztották el. A Hadikfalváról átjött papunk Bácskában, a Horthyvára nevű községben nem sokkal az átjövetel után meghalt. Már idős ember volt. Andrásfalváról református pap is jött, bár a székelyek főleg katolikusok voltak. Az Istensegítről való pap már Tolna megyében halt meg.

Bácskában voltunk 1944. október 18-ig, mikor a szerbek megint visszavették Délvidéket, nekünk pedig el kellett jönni onnan. Közben folyt a második világháború. Akkor jött a parancs – 1944. október 18-án –, hogy a székelyeknek el kell hagyni a falvakat. A papunk mondta ezt meg: Sándor János, aki magyar ember volt. Ő Székelykevéen lakott, onnan járt át hozzánk. (Én akkor harangozó voltam.)

A vándorbotot a kezünkbe vettük, és a nagyvilágnak irányítottak. Menekültünk, épp csak az életünket mentettük meg. Ami bútort Bácskába elvittünk, azt mind ott kellett hagyni. „Házunk a hátunkon, kebelünkben a kenyerek...” Olyan gyorsan kellett eljönni, hogy a feleségem a megdagasztott kenyértésztát sem tudta kiszaggatni. A gyerekek – Jeremuskának – hoztunk egy fél kenyeret, a tarisznyámban egy templomi szobrot (talán Szent Antalt), hátamon egy fészületet, néhány templomi zászlót összetekerve. (Ezeket aztán Felsőánán a templomban adtuk le, ahol 45-ben letelepedtünk, de sok minden Bácskában maradt.)

János bátyám még vitt nekünk a kocsiján szívességből egy dunyhát, két párnát, harminc kg lisztet. Őneki volt kocsija meg lova, nekünk nem. Volt egy tehenem, azt Bácskában kaptuk, azt vezettük. Mikor éhes volt a gyerekünk, a tehenünktől egy kétdecis üvegbe fejtem neki tejet. Cumiból neveltük a gyereket.

A feleségem ezt a hároméves gyereket a karján vitte egész Fejér megyébe fel. Így jöttek sorra a vándorlási helyek: Bácsalmás, Hajós, Sárbogárd, Pincehely, Ozora, Enying, Lajoskomárom, Gyöng, Gara, majd végül 1945-ben Felsőánán következett. Közben istállóban, pajtában laktunk. Vándorlásunkkor egyszer egy sváb asszony adott kenyeret nekünk, de nem fogadta el érte a pénzt, azt mondta: mi sem tudjuk, hogy holnap mi lesz velünk. Amikor elértünk Dunaföldvár mellé egy szakadékhoz, jött egy hatalmas bombázás. Ráhasaltam a gyerekekre. A dunnát kihásította egy repesz, a toll szétrepült, a gyerek sírt. Mikor Lajoskomáromba mentünk, az Ozorai utca 52. szám alá telepítettek a tollas tábori csendőrök. Ez Fejér megyében van. Azt mondták, hogy ez csak ideiglenes hely lesz, és különben sem akartak helyet adni nekünk az ottani lakosok.

Harmadmagammal voltam, hároméves volt a gyermekem, az első fiam. Egy nyári konyhában adtak helyet a családomnak egy 75 holdas sváb parasztnál. Paulapusztán (Sáripusztán), Lajoskomáromtól másfél km-re dolgoztak a székely férfiak. Itt disznót kellett etetnünk, hogy ott tartózkodhassunk. Hajnali négykor

Lejegyezte Vetőné Pásztor Mária, Érden, 2001 januárjában.

fel kellett kelni, törtem a krumplit nagy bottal. A sváb asszonynak meg a haja be volt fonva „gicába” (copfba), az meg ilyen bunkókba volt feltekerve a fején. Ütötte a saját fejét, amikor imádkozott. A férfiak egy istállóban aludtak szalmán. Annyi patkány volt, hogy éjjel potyogtak ránk a menyegyzetről. Amikor a disznóknak adtunk enni a vályúban, a nagy, piros hátú patkányok úgy álltak a vályúnál, mint a disznók. Azért volt vörös a hátuk, mert öregek voltak. Vasárnap hazamentünk Lajoskomáromba (mert hét közben Paulán voltunk férfiak). Ott kicsit megmosakodtunk, úgy mentünk vissza.



Engem a háborúban elfogtak, munkaszolgálatosnak vittek. Éjjel vittek. A két front (Szálasi és az angolok meg oroszok) közt Mezőkomárom és Lajoskomárom közt voltunk. Egy angol repülőt kellett volna felrobbantani. Heten voltunk, én civil munkaszolgálatos ruhában voltam. Nagyon esett a hó. Minden székely férfit elvittek, aki csak fegyvert tudott fogni. Ott kaptam két kis lovat. Azt mondták, hogy csak hajtsam a szánnal a lovakat. Vittek felrobbantani a gépet. A százados azt mondta éjjel, hogy ne próbáljak szökni, mert főbe lőnek. Odamentünk a repülőgéphez, amelyben gyönyörű piros bársonyülések voltak. Nagy tábla csokikat láttunk még ott, abból nekem is adtak kettőt. Alumíniumhordókban sok üzemanyag volt, azt mind kiengedték. A gépre sok lövedék volt rakva, karnyi hosszúak. Egyet kivittek, azt föltették a szánkómra, persze nagyon félttem, mert ha eltalál valami, fölrobbanhatok. Kivettek egy gyújtózsínort. Egy katona ott maradt, aki meggyújtja. Azt mondta a százados, hogy számol 3, 2, 1-et, akkor gyorsan indítsam a lovakat, mert akkor robban, de nehogy szökjek. Még azt is meg kellett várnom, amíg a szánkóra felugrik. Akkor a sok-sok olaj, meg a lövedékek felrobbantak. Az oroszok ezt persze észrevették, aknavetővel követni kezdtek. Azok az aknák hol élémbe vágta, hol utánam. Szerencsére nem találtak el, mert sötét volt.

Az egész hadsereg visszavonult Enying és Lepsény felé, nyugatra a Bakony felé. A sok jármű úgy elégette a másfél méteres havat, hogy ott csak csupa sár volt. Így azonban már a szánkó nem csúszott. Azt mondta a százados, hogy mindjárt megállítjuk a lovakat. Akkor nekem egy idegen katona azt mondta, hogy meneküljek el, mert különben kivisznek a frontra, hisz lőszer van a szánomon. Áldja meg az Isten azt az embert! Akkor visszafordultam, a lőszert addigra lepakolták. Egy komám (a Cseke) megismert, megmondta, hogy nem messze van Lajoskomárom, menjek.

Mire beértem, világos lett. Ott voltak már az oroszok, mentek Ozorától nyugatra. Kiabálták, hogy: Hurri, hurri, mint a megszálló csapatok. Nem vettek észre engem, mentem a feleségemhez. A szomszédasszonyom mondta, aki nagyon spórolós volt, hogy csutakoljam meg a lovakat. Mondtam, hogy nincs rá idő. A pajtában, ahol csépeltek a búzát polyva volt, oda szájamig beásott a feleségem, a fejemre szalmát tettek, úgy adagolták be az ennivalót, meg a vizet. Ott voltam 24 óráig beásva, mert elvittek volna az oroszok. Aztán később a lovakat visszaadtam az oroszoknak.

Volt, hogy a ruszki a feleségemet is akarták. A gyerek a karomon volt, a feleségem a füstölőben. Ez egy nyári konyha, ahol a disznóknak főztek krumplit, stb. fönt volt a füstölőnek ajtó. Feladtam a dunyhát, párnát, ott bújt el a feleségem. Mondták az oroszok, hogy adjam elő. Úgy kérdezték, hogy zsená hol van. Be voltak rúgva. Románul tudtam, mondtam, hogy meghalt. Mondtam azt is, hogy menekültek vagyunk, a feleségemet meglőtték, meghalt.

Másodszor, mikor felvonultak az oroszok, elvittek a frontra havat hányini Enyinghez közel. Két orosz katona százötven embert őrzött ott egész éjjel. Mivel éhesek voltunk, egyszer, amikor találtunk egy disznót leszártuk, még alig süttöttük meg, megettük.

Az egyik katona, akit Ivánnak hívtak, kérdezte, hogy honnan jöttem, mondtam, hogy Hadikból. Azt mondja: Nem te vagy az Albert a templommal átellenből? Tudod, hogy kaptam tőled két nagy pofont, mondtad, hogy büdös ruszki, bolond oláh? Én vagyok az, aki a szomszédban Titusz Gáspárnál voltam gyerek, szolga. Gyere, elviszlek vissza, mert ha itt maradsz, elvisznek, soha többet nem jössz haza. Ez az Iván nevű ember, akit Hadikban Jánosnak hívtunk, elvitt haza egy szánon. Így megmenekültem.